

Nr 115.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1929 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gottgörelse med anledning av visst av danske undersåten E. Bruun framställt krav mot svenska staten.

(1:a avd.)

Uti en till riksdagen avlåten, den 26 april 1929 dagtecknad proposition (nr 232), vilken till förberedande behandling hänvisats till statsutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden nämnda dag, föreslagit riksdagen att till bestridande av gottgörelse med anledning av visst av danske undersåten, ingenjören E. Bruun framställt krav mot svenska staten under riksstatsens tredje huvudtitel för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 50,000 kronor.

Ministern för utrikes ärendena har efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations- och finansdepartementen i ärendet anfört följande:

»Genom kontrakt den 25 juni 1913 (Bil. A.) med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen åtog sig danske undersåten L. C. Olesen att före den 1 juli 1916 på entreprenad utföra anläggning av fiskehamn vid Träslövs fiskeläge i Hallands län. Kontraktet föreskrev en dagabot av 100 kronor för entreprenadtidens överskridande, därest ej förlängning därav särskilt avtalats eller dröjsmålet förorsakats av force majeure (§ 12). I händelse av entreprenadtidens överskridande av annan orsak än force majeure ägde beställaren därjämte rätt att frångåta entreprenören arbetet och själv utföra det på dennes risk och bekostnad (§ 13).

Genom avtal den 19 januari 1915 (Bil. B.) mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och danske undersåten, ingenjören E. Bruun överläts nämnda entreprenadkontrakt å Bruun, varvid entreprenadtiden utsträcktes till utgången av år 1916.

Under år 1916 konstaterades försening i arbetet av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som i skrivelse till Bruun framhöll önskvärdheten av att detsamma bedrevs med ökad intensitet. Under en härav föranledd omfattande skriftväxling gjorde Bruun gällande, att styrelsen vore skuld till förseningen, och gjorde

på denna grund förbehåll om förlängning av tiden för arbetets fullbordande. Dessa framställningar tillbakavisades av styrelsen.

Efter entreprenadtidens utgång, då cirka en tredjedel av arbetet återstod ofullbordad, meddelade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen Bruun, att den komme att enligt kontraktet kräva dagabot. Detta besvarades av Bruun med hänvisning till att inträdd force majeure redan för länge sedan skulle hava berättigat honom att nedlägga arbetet samt att försummelser från styrelsens sida fördröjt arbetet. Ett av Bruun den 4 juli 1917 framställt förslag om skiljedom accepterades i princip av styrelsen, som dock önskade uppskov med sådant förfarande till dess arbetet avslutats, då samtliga meningsskiljaktigheter kunde på en gång avgöras.

Den 26 september 1917 anmälde Bruun till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att arbetet automatiskt upphört på grund av bränslebrist, och föreslog, att styrelsen skulle låta framdraga elektrisk ledning för åstadkommande av drivkraft. I annat fall vore enligt Bruuns förmenande arbetets fortsättande ogörligt. Han ville emellertid, om styrelsen likväl insisterade å dess fortsättande, efter bästa förmåga söka utföra det *enligt räkning*. På grund av fördyringen hemställde Bruun vidare om ett procentuellt tillägg på det avtalade priset för redan utfört arbete.

Sedan denna framställning avslagits av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen såsom stridande mot avtalet, föreslog Bruun den 31 oktober 1917, att kontraktet enligt närmare överenskommelse skulle hävas, att arbetet, sådant det — i färdigt eller ofärdigt skick — föreläge, skulle överlämnas till styrelsen och att uppgörelse skulle ske efter värdering enligt närmare avtalade villkor. Framställningen avslogs av styrelsen, som samtidigt förklarade sig förutsätta, att Bruun vore ense med styrelsen om dennas övertagande av arbetet (på Bruuns risk och bekostnad).

Mot sistnämnda uttalande protesterade Bruun i svarsskrivelse den 22 november 1917, vari han i stället vidhöll sitt förslag av den 31 oktober 1917 under åberopande av force majeure (enligt kontraktets bestämmelser härom och i sådant hänseende gällande allmänna principer).

Sedan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som enda utväg enligt avtalet hänvisat till skiljedomsförfarande, hemställde Bruun den 19 december 1917 hos Kungl. Maj:t om tillstånd till en överenskommelse, varigenom kontraktet hävdades, det utförda arbetet överlämnades till styrelsen samt resterande betalning för utfört arbete erlades tillika med betalning efter värdering av material och arbetsanordningar. Bestämmande av dyrtidstillägg och annan ersättning för utfört arbete skulle överlämnas åt skiljemän.

Sedan väg- och vattenbyggnadsstyrelsens tekniske representant vid anläggningen i utlåtande anført bl. a., att arbetet, rätt bedrivet, bort kunna vara färdigt i avtalad tid och att de av Bruun åberopade bevisen för force majeure förskreve sig från tiden efter mars 1917, avslogs i överensstämmelse med styrelsens hemställan Bruuns framställning av Kungl. Maj:t den 8 mars 1918.

Genom skrivelse den 4 april 1918 förklarade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen Bruun skild från arbetet i enlighet med kontraktets § 13. Häremot pro-

testerade Bruun och krävde, att arbetet skulle vila till dess han, sedan föreliggande force majeure upphört, kunde återtaga detsamma.

Sedan vidare en framställning av denna innebörd till Kungl. Maj:t förklarats ej föranleda någon åtgärd, meddelade Bruun den 1 juni 1918, att han, då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen trots hans protest ingripit i hans arbete, betraktade detta som avslutat.

Arbetet fullföljdes sedermera av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och fullbordades först i mars 1921.

På Bruuns begäran hänskötos vissa tvistefrågor mellan honom och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till skiljedom, som avgavs den 28 september 1919. I skiljedomen framhölls, att de förhandlingar, som förts rörande ändringar i sätet för arbetets utförande, vållat Bruun sådan tidsförlust, att arbetstiden bort utsträckas till den 1 juni 1917, då styrelsen skulle varit berättigad häva kontraktet. Vid denna senare tidpunkt hade emellertid sådan force majeure inträtt, som kunnat berättiga Bruun till förlängning av arbetstiden. Med stöd av denna motivering ogillades dels styrelsens krav på dagabot (44,800 kronor), dels Bruuns krav på ersättning därför att styrelsen orättmätigt skilt honom från arbetet (130,668:75 kronor).

Vidare ogillades ett krav på 33,000 kronor, som Bruun framställt på den grund, att styrelsen krävt arbetets fortsättande trots rådande force majeure. Doms motivering i denna del gick ut på att Bruun aldrig begärt att få nedlägga arbetet utan endast begärt ändrade betalningsvillkor och att styrelsen ej genom att avslå sistnämnda framställning ådragit sig ansvar för fördyringen.

Slutligen ogillades ett av Bruun, under åberopande av att det av honom övertagna kontraktet avslutats före krigets början, framställt anspråk på 194,000 kronor såsom »dyrtidstillägg». Såsom domskäl anfördes, att den omständigheten, att kontraktet slutits före världskrigets början desto mindre kunde medföra skyldighet för styrelsen att utgiva dyrtidstillägg, som avtalet mellan styrelsen och Bruun om kontraktets övertagande slutits efter krigets början.

Å andra sidan tillerkändes Bruun såsom vederlag för merkostnader på grund av uppkomna tekniska svårigheter vid arbetet ett belopp av 47,797:57 kronor jämte ränta.

Den 28 maj 1921 hemställde Bruun hos Kungl. Maj:t om bl. a. ersättning för lidna förluster (med 194,000 kronor liksom inför 1919 års skiljenämnd). Sedan såväl väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som statskontoret avstyrkt bifall härtill, avlog Kungl. Maj:t denna framställning den 2 december 1921.

Efter yrkande från båda parterna tillsattes sedermera ny skiljenämnd. I dom den 12 april 1923 förklarade denna bl. a. Bruuns yrkanden i vad de avsåge betalning för diverse fordringsposter med 23,678:87 kronor och ersättning för förlust å hamnanläggningen med 354,000 kronor, allt med ränta, icke kunna upptagas till prövning, då de måste anses omfattade av skiljedomen år 1919. Samtidigt ogillades ett av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vid detta skiljedomsförfarande framställt anspråk på ersättning med 442,774 kronor för de merkostnader, som styrelsen fått vidkännas för arbetets fullbordande. Utslaget mo-

tiverades i sistnämnda del därmed, att ehuru styrelsen varit befogad att såsom skett skilja Bruun från arbetet, force majeure vid den tidpunkten förelegat och sedermera vållat merkostnaden.

Skiljenämnden förklarade däremot Bruun berättigad att utbekomma dels ett enligt kontraktet av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen innehållt belopp av 32,231:71 kronor jämte ytterligare innehållna 4,000 kronor, dels ock viss borgensförbindelse å 60,000 kronor.

Sedermera hemställde Bruun den 25 juli 1925 hos Kungl. Maj:t, under beto- nande av den betryckta ekonomiska ställning, vari han genom hamnföretaget rå- kat, om ersättning för den av honom till 454,081 danska kronor beräknade för- lusten med så stort belopp, som Kungl. Maj:t med hänsyn till de föfeliggande omständigheterna kunde finna billigt. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen av- styrkte framställningen under hänvisning till de bägge laga kraftvunna skilje- domarna men framhöll samtidigt, att »vad av sökanden anförts om ersättning för vissa på ekonomisk force majeure beroende förluster torde kunna stödja sig på en numera ganska allmän rättsuppfattning om skäligheten av en sådan ersät- ning». Statskontoret, som likaledes avstyrkte framställningen, ville emellertid icke förneka, att om saken endast såges av billighetens synpunkt vissa skäl kunde anses tala för ett tillmötesgående åtminstone i någon mån av Bruuns fram- ställning. Kungl. Maj:t avslög Bruuns framställning den 19 november 1926.

Frågan upptogs därefter under år 1927 på diplomatisk väg av danska rege- ringen, varvid framhölls att Bruuns ekonomi genom hamnföretaget ödelagts och att han hotades av fullständig ruin, därest han ej erhöle någon ersättning av svenska staten. Från dansk sida framhölls vidare särskilt, att den upp- fattning, som legat till grund för 1919 års skiljedom — varigenom förklarades, att Bruun icke i anledning av den till följd av världskriget inträdda kostnads- stegringen kunde tillerkännas något dyrtidstillägg — under tiden intill 1923 års skiljedom undergått en sådan förändring, att skiljemännen, om de ej varit bundna av 1919 års skiljedom, säkerligen, på sätt de ock förfarit år 1923 i ett analogt fall i mål mellan entreprenören Olesen och väg- och vattenbyggnads- styrelsen, skulle hava tillerkänt Bruun dyrtidstillägg.

Då de med anledning härav inledda diplomatiska förhandlingarna ännu i februari 1928 icke lett till något resultat, framfördes vid denna tidpunkt så- som ett för båda regeringarna antagligt förfarande för frågans fortsatta be- handling tanken på att densamma borde hänskjutas till en för ändamålet sär- skilt tillsatt förlikningsnämnd, sammansatt av en svensk och en dansk medlem samt en norrman såsom ordförande, med uppdrag att underkasta frågan när- mare undersökning och att därefter till de båda regeringarnas fria prövning framlägga ett utlåtande om resultatet därav tillika med förslag till frågans lösning. Sedan norska regeringen på därom framställd begäran förklarat sig villig utse ordförande i den ifrågasatta förlikningsnämnden, utsåg Kungl. Maj:t den 4 augusti 1928, med godkännande av de i ärendet vidtagna förbe- redande åtgärderna, förutvarande revisionssekreteraren, häradshövdingen Al- got Bagge till svensk medlem uti förlikningsnämnden. Till ordförande i näm-

den utsågs av norska regeringen höiesterettsdommer Paal Berg. Från dansk sida utsågs professorn Kristian Sindballe.

Förlikningsnämndens utlåtande (Bil. C.) avgavs under sistlidne februari månad och innebar, att den norske medlemmen förordade en ersättning av 75,000 kronor, till vilket förslag den danske medlemmen subsidiärt anslöt sig, ehuru han i första hand tillstyrkt ett högre belopp, under det att den svenske medlemmen i ett särskilt yttrande föreslog 30,000 kronor.

Under det att sålunda nämndens samtliga medlemmar funnit billighetsskäl tala för att någon ersättning lämnades Bruun, hava meningarna divergerat rörande det belopp, varmed sådan gottgörelse borde utgå. Som framgår av majoritetens och den svenske medlemmens utlåtanden, har den bristande enigheten härutinnan framför allt orsakats av skiljaktiga meningar dels rörande den tidpunkt, vid vilken ekonomisk force majeure finge anses hava inträtt för Bruun, dels ock beträffande den under världskriget inträffade prisstegringens inverkan i det förevarande fallet. I förstnämnda hänseende har majoriteten ansett, att Bruun, då han 1915 övertog entreprenadkontraktet utan annan ändring av de år 1913 uppgjorda villkoren än att arbetstiden för honom förlängdes med ett halvt år, befunnit sig i ett ekonomiskt tvångsläge (på grund av försträckning till den dåvarande entreprenören), av vilket skäl Bruuns avtal med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i viss mån skulle varit att betrakta som ett förkrigskontrakt. Den svenske medlemmen, vilken icke kunnat biträda denna uppfattning och därför funnit ekonomisk force majeure hava inträtt vid en betydligt senare tidpunkt än enligt majoritetens uppfattning, har, förutom detta skäl för en relativt låg ersättningssumma, åberopat jämväl den förebragta utredningen rörande den faktiska stegringen av lönenivån å arbetsplatsen.

Ungefär samtidigt med avslutandet av förlikningsnämndens arbete avled ingenjör Bruun (den 12 februari 1929). Enligt vad som inhämtats är dödsboet insolvent, i det att skulderna torde med minst 100,000 kronor överstiga tillgångarna, varför arvingarna avträtt boet till urarvskonkurs. Bruun efterlämnar tre döttrar i ett första gifte i åldern 17—22 år samt änka, efter allt att döma i små omständigheter.

Då det nu gäller att från svensk sida taga ställning till det föreliggande förslaget till definitiv reglering av denna fråga, vill jag i första hand framhålla, att någon *rättsligt* grundad fordran mot svenska statsverket ej föreligger. Såsom framgår av vad ovan anförts hava nämligen de krav från Bruuns sida, varom nu är fråga, blivit genom bindande skiljedom underkända. Vidare synes det mig i varje fall tveksamt, huruvida *billighetsskäl*, som i saken åberopats eller kunna åberopas, tillräckligt motivera utanordnandet av en gottgörelse. Enär emellertid från svensk sida sakens hänskjutande till förlikning medgivits, varvid jämväl torde hava beaktats det ekonomiska nödläge, vari Bruun råkat, och med hänsyn till den synnerliga vikt danska regeringen visat sig fästa vid ett tillmötesgående av dess upprepade framställningar, har jag icke desto mindre, sedan ärendet underställts utrikesnämnden, stannat vid att vilja för-

orda en gottgörelse, vilken dock icke torde böra sättas högre än 50,000 kronor. För ändamålet torde ett extra anslag böra äskas å riksstaten för budgetåret 1929/1930. Med hänsyn till resultatet av den hittillsvarande riksdagsbehandlingen av de olika huvudtitlarna i statsverkspropositionen torde det ifrågasatta anslaget kunna täckas inom ramen av de inkomster, som beräknas enligt budgetförslaget.

Som torde framgå av ovanstående skulle Bruuns efterlämnade änka och barn icke erhålla någon del av en eventuell betalning från svenska staten, därest denna inginge i dödsboet. På grund av min uppfattning angående den bärande grunden för ifrågavarande utbetalning kan jag emellertid icke anse ett dylikt resultat tillfredsställande utan förordar, att 25,000 kronor överlämnas till konkursboet samt 25,000 kronor fördelas mellan Bruuns änka och barn, på sätt Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma. Förutsättningen för ifrågavarande utbetalning torde böra vara, att såväl konkursboet som Bruuns änka och barn förklara sig avstå från varje ytterligare krav mot svenska statsverket.»

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag hemställer utskottet,

att riksdagen må till bestridande av *gottgörelse med anledning av visst av danske undersåten, ingenjören E. Bruun framställt krav mot svenska staten* under riksstatens tredje huvudtitel för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 50,000 kronor.

Stockholm den 17 maj 1929.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *J. L. Widell, O. Bergqvist, C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *C. A. Carlsson* i Gävle, *K. V. Rydén, N. J. M. Svensson* i Kompersmålå, *Oscar Olsson, J. Pålsson, J. G. Waller, P. A. Bergström, I. Hj. E. Pauli* och *A. Thelin*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *C. R. Jansson* i Falun, *S. Bengtsson* i Norup, *O. Olsson* i Kullenbergstorp, *J. L. Carlsson-Frosterud, A. Å:son Törnkvist* i Karlskrona, *B. F:son Holmgren, E. J. Wigforss, J. Olofsson* i Digernäs, *S. Persson* i Fritorp, *O. E. F. Järte* och *C. A. Anderson* i Storegården.